

دانشگاه تربیت مدرس
دانشکده علوم انسانی

رساله دوره دکتری در رشته زبان‌شناسی

سبک‌شناسی روایت در داستانهای کوتاه: رویکرد نقش‌گرا بر اساس الگوی
سیمپسون ۲۰۰۴

حسین رضویان

استاد راهنما
دکتر فردوس آقاگل‌زاده

دی ۱۳۹۰

تأییدیه اعضای هیأت داوران حاضر در جلسه دفاع از رساله دکتری

اعضای هیأت داوران نسخه نهایی رساله آقای حسین رضویان تحت عنوان:

سبک‌شناسی روایت در داستانهای کوتاه: رویکرد نقشگرا بر اساس الگوی سیمپسون ۲۰۰۴

را از نظر شکل (فرم) و محتوی بررسی نموده و پذیرش آن را برای دریافت درجه دکتری تخصصی

(Ph.D) پیشنهاد می‌کنند.

ردیف	اعضای هیأت داوران	نام و نام خانوادگی	رتبه علمی	امضا
۱	استاد راهنما	دکتر فردوس آقاگل‌زاده	دانشیار	
۲	استاد مشاور	دکتر کورش صفوی	استاد	
۳	استاد مشاور	دکتر عالیه کرد زعفرانلو کامبوزیا	استادیار	
۴	نماینده تحصیلات تکمیلی	دکتر ارسلان گلغام	دانشیار	
۵	استاد ناظر (داخلی)	دکتر ارسلان گلغام	دانشیار	
۶	استاد ناظر (داخلی)	دکتر پریوش صفا	استادیار	
۷	استاد ناظر (خارجی)	دکتر مجتبی منشی‌زاده	دانشیار	
۸	استاد ناظر (خارجی)	دکتر علی اکبر خمیجانی فراهانی	استادیار	

آیین‌نامه حق مالکیت مادی و معنوی در مورد نتایج پژوهش‌های علمی دانشگاه تربیت مدرس

مقدمه: با عنایت به سیاست‌های پژوهشی و فناوری دانشگاه در راستای تحقق عدالت و کرامت انسانها که لازمه شکوفایی علمی و فنی است و رعایت حقوق مادی و معنوی دانشگاه و پژوهشگران، لازم است اعضای هیأت علمی، دانشجویان، دانش‌آموختگان و دیگر همکاران طرح، در مورد نتایج پژوهش‌های علمی که تحت عناوین پایان‌نامه، رساله و طرح‌های تحقیقاتی با هماهنگی دانشگاه انجام شده است، موارد زیر را رعایت نمایند:

ماده ۱- حق نشر و تکثیر پایان‌نامه/ رساله و درآمدهای حاصل از آنها متعلق به دانشگاه می‌باشد ولی حقوق معنوی پدید آورندگان محفوظ خواهد بود.

ماده ۲- انتشار مقاله یا مقالات مستخرج از پایان‌نامه/ رساله به صورت چاپ در نشریات علمی و یا ارائه در مجامع علمی باید به نام دانشگاه بوده و با تایید استاد راهنمای اصلی، یکی از اساتید راهنما، مشاور و یا دانشجو مسئول مکاتبات مقاله باشد. ولی مسئولیت علمی مقاله مستخرج از پایان‌نامه و رساله به عهده اساتید راهنما و دانشجو می‌باشد.

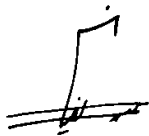
تبصره: در مقالاتی که پس از دانش‌آموختگی بصورت ترکیبی از اطلاعات جدید و نتایج حاصل از پایان‌نامه/ رساله نیز منتشر می‌شود نیز باید نام دانشگاه درج شود.

ماده ۳- انتشار کتاب، نرم افزار و یا آثار ویژه (اثری هنری مانند فیلم، عکس، نقاشی و نمایشنامه) حاصل از نتایج پایان‌نامه/ رساله و تمامی طرح‌های تحقیقاتی کلیه واحدهای دانشگاه اعم از دانشکده‌ها، مراکز تحقیقاتی، پژوهشکده‌ها، پارک علم و فناوری و دیگر واحدها باید با مجوز کتبی صادره از معاونت پژوهشی دانشگاه و براساس آئین‌نامه‌های مصوب انجام شود.

ماده ۴- ثبت اختراع و تدوین دانش فنی و یا ارائه یافته‌ها در جشنواره‌های ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی که حاصل نتایج مستخرج از پایان‌نامه/ رساله و تمامی طرح‌های تحقیقاتی دانشگاه باید با هماهنگی استاد راهنما یا مجری طرح از طریق معاونت پژوهشی دانشگاه انجام گیرد.

ماده ۵- این آیین‌نامه در ۵ ماده و یک تبصره در تاریخ ۸۷/۴/۱ در شورای پژوهشی و در تاریخ ۸۷/۴/۲۳ در هیأت رئیسه دانشگاه به تایید رسید و در جلسه مورخ ۸۷/۷/۱۵ شورای دانشگاه به تصویب رسیده و از تاریخ تصویب در شورای دانشگاه لازم‌الاجرا است.

«اینجانب حسین رضویان دانشجوی رشته زبان‌شناسی همگانی ورودی سال تحصیلی ۱۳۸۶. مقطع دکتری. دانشکده علوم انسانی متعهد می‌شوم کلیه نکات مندرج در آئین‌نامه حق مالکیت مادی و معنوی در مورد نتایج پژوهش‌های علمی دانشگاه تربیت مدرس را در انتشار یافته‌های علمی مستخرج از پایان‌نامه / رساله تحصیلی خود رعایت نمایم. در صورت تخلف از مفاد آئین‌نامه فوق‌الاشعار به دانشگاه وکالت و نمایندگی می‌دهم که از طرف اینجانب نسبت به لغو امتیاز اختراع بنام بنده و یا هر گونه امتیاز دیگر و تغییر آن به نام دانشگاه اقدام نماید. ضمناً نسبت به جبران فوری ضرر و زیان حاصله بر اساس برآورد دانشگاه اقدام خواهم نمود و بدینوسیله حق هر گونه اعتراض را از خود سلب نمودم»

تاریخ: ۱۳۹۰/۱۰/۶

آیین نامه چاپ پایان نامه (رساله) های دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس

نظر به اینکه چاپ و انتشار پایان نامه (رساله) های تحصیلی دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس، مبین بخشی از فعالیتهای علمی - پژوهشی دانشگاه است بنابراین به منظور آگاهی و رعایت حقوق دانشگاه، دانش آموختگان این دانشگاه نسبت به رعایت موارد ذیل متعهد می شوند:

ماده ۱: در صورت اقدام به چاپ پایان نامه (رساله) ی خود، مراتب را قبلاً به طور کتبی به «دفتر نشر آثار علمی» دانشگاه اطلاع دهد.

ماده ۲: در صفحه سوم کتاب (پس از برگ شناسنامه) عبارت ذیل را چاپ کند:

«کتاب حاضر، حاصل پایان نامه کارشناسی ارشد/رساله دکتری نگارنده در رشته زبان شناسی است که در سال ۱۳۹۰ در دانشکده علوم انسانی دانشگاه تربیت مدرس به راهنمایی جناب آقای دکتر فردوس آقاگل زاده، مشاوره جناب آقای دکتر کورش صفوی و مشاوره سرکار خانم دکتر عالیه کرد زعفرانلو کامبوزیا از آن دفاع شده است.»

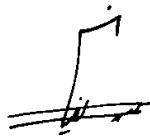
ماده ۳: به منظور جبران بخشی از هزینه های انتشارات دانشگاه، تعداد یک درصد شمارگان کتاب (در هر نوبت چاپ) را به «دفتر نشر آثار علمی» دانشگاه اهدا کند. دانشگاه می تواند مازاد نیاز خود را به نفع مرکز نشر در معرض فروش قرار دهد.

ماده ۴: در صورت عدم رعایت ماده ۳، ۵۰٪ بهای شمارگان چاپ شده رابه عنوان خسارت به دانشگاه تربیت مدرس، تأدیه کند.

ماده ۵: دانشجو تعهد و قبول می کند در صورت خودداری از پرداخت بهای خسارت، دانشگاه می تواند خسارت مذکور را از طریق مراجع قضایی مطالبه و وصول کند؛ به علاوه به دانشگاه حق می دهد به منظور استیفای حقوق خود، از طریق دادگاه، معادل وجه مذکور در ماده ۴ را از محل توقیف کتابهای عرضه شده نگارنده برای فروش، تامین نماید.

ماده ۶: اینجانب حسین رضویان دانشجوی رشته زبان شناسی مقطع دکتری تعهد فوق و ضمانت اجرایی آن را قبول کرده، به آن ملتزم می شوم.

نام و نام خانوادگی: حسین رضویان

تاریخ و امضا: ۱۳۹۰/۱۰/۶

دانشگاه تربیت مدرس
دانشکده علوم انسانی

رساله دوره دکتری در رشته زبان‌شناسی

سبک‌شناسی روایت در داستانهای کوتاه: رویکرد نقش‌گرا بر اساس الگوی
سیمپسون ۲۰۰۴

حسین رضویان

استاد راهنما
دکتر فردوس آقاگل‌زاده

استادان مشاور
دکتر کورش صفوی
دکتر عالیبه کرد زعفرانلو کامبوزیا

دی ۱۳۹۰

تقدیم بہ:

روح نازک استاد بزرگوارم دکتر علی محمد حق شناس کہ مہربانی

معلمی را از ایشان آموختم

و

روح لطیف مادر عزیزم کہ خود ساختہ بودن را بہ من آموخت.

سپاسگزاری

پس از سپاس پروردگار بزرگ، بر خود لازم می دانم، از تمام عزیزانی که در گردآوری این رساله مرا یاری نمودند، تقدیر و تشکر نمایم.

از استاد عالیقدر و فرزانه‌ام، جناب آقای دکتر فردوس آقاگل‌زاده، که راهنمایی این پایان‌نامه را عهده‌دار بودند، به پاس زحمات بی‌دریغشان بی‌نهایت سپاسگزارم که مرا در تمام مراحل نگارش این اثر، در کمال بردباری و بزرگواری از رهنمودهای ارزشمند خود بی‌بهره نگذاشتند. نگارنده همیشه به شاگردی خود در محضر ایشان می‌بالد. نزدیک به یک سال، زحمت مشاوره رساله با استاد فرزانه‌ام مرحوم دکتر علی محمد حق‌شناس بود. نگارنده افتخار دارد که علاوه بر این، در دوره کارشناسی ارشد و دکتری در دانشگاه تربیت مدرس، از کلاسهای درس ایشان بی‌بهره نبوده است. متأسفانه تقدیر چنین بود که در میانه راه رساله از نعمت وجود او محروم شوم. پیشکشی رساله به روح نازک ایشان، شاید کمترین ادای دینی است که نگارنده در خود می‌بیند. از استاد ممتاز عرصه زبان‌شناسی جناب آقای دکتر کورش صفوی بسیار سپاسگزارم که ادامه راه استاد بودند و بیش از یک مشاور مرا مدیون محبت‌های خود نمودند. همچنین مراتب تشکر و سپاس خود را از استاد گرانقدرم، سرکار خانم دکتر عالیه کردزعفرانلو کامبوزیا، که مشاوره این پایان‌نامه را عهده‌دار بودند و با دقت و نکته‌سنجی فراوان، نکات ارزنده‌ای گوشزد فرمودند، اعلام می‌دارم. نگارنده علاوه بر مطالب علمی، نکات اخلاقی فراوانی از این استاد فرهیخته آموخت.

از استادان بزرگواریم جناب آقای دکتر ارسلان گلفام، سرکار خانم دکتر پیروش صفا، جناب آقای دکتر مجتبی منشی‌زاده و جناب آقای دکتر علی اکبر خمیجانی فراهانی بسیار سپاسگزارم که با وجود مشغله‌های فراوان، قبول زحمت فرمودند و به عنوان ناظران داخلی و خارجی رساله، نکات ظریفی در بهبود کار گوشزد نمودند. از کلاسهای درس استاد عزیزم جناب آقای دکتر ارسلان گلفام، از دنیای پر رمز و راز معنا و زبان‌شناسی و فنون معلمی نکات زیادی یاد گرفتم. از این جهت، بدون شک مدیون ایشانم. نگارنده از کلاسهای استاد ممتاز زبان‌شناسی ایران، جناب آقای دکتر محمد دبیرمقدم نکات فراوانی آموخت. تسلط و دقت نظر ایشان همیشه مایه تحیرم بوده است. بابت تمام زحمات، از این استاد عزیز تشکر می‌کنم.

همچنین با تمام وجودم در برابر این همه صبر و تحمل و مهیا نمودن محیط آرام و گرم خانواده، به دوش کشیدن قسمت اعظم مسؤلیت زندگی و در عین حال تشویق‌های دلگرم‌کننده همسر فداکارم و فرزندم سر تعظیم فرود می‌آورم و از جان دل تشکر می‌کنم. متاعی که درخور این عزیزان باشد در خود نمی‌بینم، باشد که خداوند متعال جبران این همه از خودگذشتگی را بنماید. ضروری می‌دانم از کارشناس محترم گروه، سرکار خانم فریبا کاوه، برای زحمات بی‌دریغ و راهنماییهای ارزشمندشان سپاسگزاری و قدردانی کنم که در مراحل گوناگون، یاور نگارنده و همچنین دیگر دانشجویان بودند.

حسین رضویان

چکیده:

سیمپسون (۲۰۰۴)، در انگاره سبک‌شناختی روایت خود، شش واحد سبک‌شناختی، تحت عنوان حوزه سبک‌شناسی مطرح ساخته است. این عناصر به ترتیب عبارتند از: واسطه متنی، رمز زبانی-جامعه‌شناختی، شخصیت‌پردازی (الف): اعمال و وقایع، شخصیت‌پردازی (ب): زاویه دید، ساختار متنی و بینامتنیت. به عقیده سیمپسون با بررسی عناصر سبک‌شناختی فوق، می‌توان ویژگی‌های سبکی متون روایی را مشخص نمود. در پژوهش حاضر این عناصر و ابزارهای سبک‌شناختی، به عنوان شاخص‌های سبک‌شناختی لحاظ شده‌اند و نگارنده بر آن است تا با استفاده از عناصر فوق، ویژگی‌های سبکی را در داستانهای کوتاه فارسی بررسی کرده و به این پرسش اصلی پاسخ دهد که چگونه می‌توان از الگوی سیمپسون و عناصر سبکی موجود در آن، در شناخت، توصیف و تعیین سبک داستانهای کوتاه فارسی بهره برد. بدین منظور دوازده داستان کوتاه فارسی از چهار نویسنده معاصر ایرانی-صادق هدایت، جلال آل احمد، صادق چوبک و بیژن نجدی- بررسی شده است. نتایج تجزیه و تحلیل داستانهای منتخب رساله، نشان می‌دهد که با بررسی مؤلفه‌های گفتمان و عناصر روایت همانند رسانه متنی، رمز زبانی-جامعه‌شناختی، شخصیت‌پردازی، زاویه دید، ساختار متنی و بینامتنیت که در الگوی سیمپسون بکار رفته‌اند و با بکارگیری شاخصهای سبکی در هر یک از آنها، می‌توان ویژگی‌های سبکی داستانهای کوتاه فارسی را، تعیین نمود. همچنین نتایج بررسی مشخص کرده است که هر یک از انواع روایتگری در داستانهای کوتاه، به شیوه‌ای متفاوت، افکار، عقاید و احساسات شخصیت‌های داستان را بازنمایی می‌کند.

واژگان کلیدی: سبک‌شناسی، زبان‌شناسی نقشگرا، الگوی سیمپسون، روایت، گفتمان، داستان کوتاه،

شخصیت‌پردازی، زاویه دید، ساختار متنی، بینامتنیت

فهرست مطالب

عنوان ..... صفحه

فصل اول: کلیات پژوهش

۱-۱ مقدمه.....	۲
۲-۱ بیان مسأله و هدف پژوهش.....	۳
۳-۱ چارچوب نظری و پیشینه پژوهش.....	۴
۴-۱ سؤالهای پژوهش.....	۶
۵-۱ فرضیه‌های پژوهش.....	۶
۶-۱ کاربردهای پژوهش.....	۷
۷-۱ روش انجام پژوهش.....	۸
۸-۱ ضرورت انجام پژوهش.....	۸
۹-۱ ساختار رساله.....	۸

فصل دوم: پیشینه پژوهش

۱-۲ مقدمه.....	۱۱
۲-۲ تاریخچه داستان کوتاه در جهان.....	۱۲
۳-۲ تاریخچه داستان‌نویسی و داستان کوتاه در ایران.....	۱۵
۴-۲ پیشینه مطالعات.....	۲۴
۱-۴-۲ پیشینه مطالعات پژوهشگران غیر ایرانی.....	۲۴
۲-۴-۲ پیشینه مطالعات پژوهشگران اسلامی و ایرانی.....	۴۸
۵-۲ خلاصه.....	۷۹

فصل سوم: مبانی، چارچوب نظری و روش انجام پژوهش

۱-۳	مقدمه.....	۸۱
۲-۳	اصطلاح‌شناسی پژوهش.....	۸۲
۱-۲-۳	داستان کوتاه.....	۸۲
۲-۲-۳	زبان‌شناسی نقشگرا.....	۸۳
۳-۳	چارچوب نظری تحقیق: الگوی سبک‌شناسی روایت سیمپسون.....	۸۵
۱-۳-۳	رسانه متنی.....	۸۸
۲-۳-۳	رمز زبانی - جامعه‌شناختی.....	۸۹
۳-۳-۳	شخصیت‌پردازی ۱: اعمال و وقایع.....	۹۱
۴-۳-۳	شخصیت‌پردازی ۲: زاویه دید و شیوه‌های بازنمایی گفتار و تفکر.....	۱۰۰
۱-۴-۳-۳	زاویه دید.....	۱۰۰
۱-۱-۴-۳-۳	زاویه دید زمانی.....	۱۰۳
۲-۱-۴-۳-۳	زاویه دید مکانی.....	۱۰۵
۳-۱-۴-۳-۳	زاویه دید روان‌شناختی.....	۱۰۶
۴-۱-۴-۳-۳	وجهیت.....	۱۰۸
۵-۱-۴-۳-۳	زاویه دید ایدئولوژیک.....	۱۱۳
۲-۴-۳-۳	بازنمایی گفتار و تفکر.....	۱۱۴
۵-۳-۳	ساختار متنی.....	۱۱۷
۱-۵-۳-۳	الگوی پراپ.....	۱۱۸
۲-۵-۳-۳	الگوی لباو.....	۱۲۲

عنوان	صفحه
۳-۳-۶ بینامتنیت.....	۱۲۴
۳-۴ روش انجام پژوهش.....	۱۲۸
۳-۵ خلاصه.....	۱۲۹

فصل چهارم: تجزیه و تحلیل داده‌ها

۴-۱ مقدمه.....	۱۳۱
۴-۲ داستانهای منتخب صادق هدایت.....	۱۳۲
۴-۲-۱ مادلن.....	۱۳۲
۴-۲-۲ داود گوژپشت.....	۱۳۸
۴-۲-۳ آینه شکسته.....	۱۴۵
۴-۳ داستانهای منتخب جلال آل احمد.....	۱۵۲
۴-۳-۱ سه تار.....	۱۵۲
۴-۳-۲ وسواس.....	۱۵۹
۴-۳-۳ آبروی از دست رفته.....	۱۶۴
۴-۴ داستانهای منتخب صادق چوبک.....	۱۷۲
۴-۴-۱ چشم شیشه‌ای.....	۱۷۲
۴-۴-۲ همراه، شیوه دیگر.....	۱۷۸
۴-۴-۳ دزد قالیاق.....	۱۸۴
۴-۵ داستانهای منتخب بیژن نجدی.....	۱۹۰
۴-۵-۱ یک حادثه کوچک.....	۱۹۰

عنوان	صفحه
۲-۵-۴ مانیکور.....	۱۹۹
۳-۵-۴ سپرده به زمین.....	۲۰۷
۶-۴ بررسی و مقایسه سبک نویسندگان در داستان کوتاه.....	۲۱۴
۷-۴ خلاصه.....	۲۲۵

فصل پنجم: نتایج پژوهش

۱-۵ نتایج پژوهش.....	۲۲۷
۲-۵ پیشنهادها.....	۲۳۲
فهرست منابع.....	۲۳۳
منابع فارسی.....	۲۳۳
منابع غیرفارسی.....	۲۴۳
واژه‌نامه فارسی به انگلیسی.....	۲۴۷
واژه‌نامه انگلیسی به فارسی.....	۲۵۶

فهرست جدول‌ها

عنوان	صفحه
جدول ۳-۱: مشخصات رمز زبانی - جامعه‌شناختی.....	۹۱
جدول ۳-۲: کارکردهای پراپ.....	۱۱۹ - ۱۲۰
جدول ۴-۱: مشخصات رمز زبانی - جامعه‌شناختی در داستان "مادلن" نوشته صادق هدایت.....	۱۳۴
جدول ۴-۲: تعداد و درصد فرایندها در داستان "مادلن" نوشته صادق هدایت.....	۱۳۵
جدول ۴-۳: مشخصات رمز زبانی - جامعه‌شناختی در داستان "داود گوژپشت" نوشته صادق هدایت.....	۱۴۰
جدول ۴-۴: تعداد و درصد فرایندها در داستان "داود گوژپشت" نوشته صادق هدایت.....	۱۴۱
جدول ۴-۵: مشخصات رمز زبانی - جامعه‌شناختی در داستان "آینه شکسته" نوشته صادق هدایت.....	۱۴۷
جدول ۴-۶: تعداد و درصد فرایندها در داستان "آینه شکسته" نوشته صادق هدایت.....	۱۴۸
جدول ۴-۷: مشخصات رمز زبانی - جامعه‌شناختی در داستان "سه تار" نوشته جلال آل احمد.....	۱۵۴
جدول ۴-۸: تعداد و درصد فرایندها در داستان "سه تار" نوشته جلال آل احمد.....	۱۵۵
جدول ۴-۹: مشخصات رمز زبانی - جامعه‌شناختی در داستان "وسواس" نوشته جلال آل احمد.....	۱۶۰
جدول ۴-۱۰: تعداد و درصد فرایندها در داستان "وسواس" نوشته جلال آل احمد.....	۱۶۱
جدول ۴-۱۱: مشخصات رمز زبانی - جامعه‌شناختی در داستان "آبروی از دست رفته"، نوشته آل احمد.....	۱۶۶
جدول ۴-۱۲: تعداد و درصد فرایندها در داستان "آبروی از دست رفته" نوشته جلال آل احمد.....	۱۶۷
جدول ۴-۱۳: مشخصات رمز زبانی - جامعه‌شناختی در داستان "چشم شیشه‌ای" نوشته صادق چوبک.....	۱۷۴
جدول ۴-۱۴: تعداد و درصد فرایندها در داستان "چشم شیشه‌ای" نوشته صادق چوبک.....	۱۷۵
جدول ۴-۱۵: مشخصات رمز زبانی - جامعه‌شناختی در داستان "همراه، شیوه دیگر" نوشته صادق چوبک.....	۱۸۰
جدول ۴-۱۶: تعداد و درصد فرایندها در داستان "همراه، شیوه دیگر" نوشته صادق چوبک.....	۱۸۱
جدول ۴-۱۷: مشخصات رمز زبانی - جامعه‌شناختی در داستان "دزد قالیپاق" نوشته صادق چوبک.....	۱۸۶
جدول ۴-۱۸: تعداد و درصد فرایندها در داستان "دزد قالیپاق" نوشته صادق چوبک.....	۱۸۷

عنوان

صفحه

- جدول ۴-۱۹: مشخصات رمز زبانی - جامعه‌شناختی در داستان "یک حادثه کوچک" نوشته بیژن نجدی..... ۱۹۳
- جدول ۴-۲۰: تعداد و درصد فرایندها در داستان "یک حادثه کوچک" نوشته بیژن نجدی..... ۱۹۴
- جدول ۴-۲۱: مشخصات رمز زبانی - جامعه‌شناختی در داستان "مانیکور" نوشته بیژن نجدی.... ۲۰۲
- جدول ۴-۲۲: تعداد و درصد فرایندها در داستان "مانیکور" نوشته بیژن نجدی..... ۲۰۳
- جدول ۴-۲۳: مشخصات رمز زبانی - جامعه‌شناختی در داستان "سپرده به زمین" نوشته بیژن نجدی ۲۰۹
- جدول ۴-۲۴: تعداد و درصد فرایندها در داستان "سپرده به زمین" نوشته بیژن نجدی..... ۲۱۰
- جدول ۴-۲۵: میانگین کاربرد فرایندها در سه داستان صادق هدایت..... ۲۱۵
- جدول ۴-۲۶: میانگین کاربرد فرایندها در سه داستان جلال آل احمد..... ۲۱۸
- جدول ۴-۲۷: میانگین کاربرد فرایندها در سه داستان صادق چوبک..... ۲۲۱
- جدول ۴-۲۸: میانگین کاربرد فرایندها در سه داستان بیژن نجدی..... ۲۲۳

فهرست نمودارها

صفحه	عنوان
۵۹	نمودار ۱-۲: کاربرد ترکیب و انتخاب در ادبیات فارسی.....
۷۴	نمودار ۲-۲: مقایسه سبک شخصی برخی از نویسندگان معاصر.....
۸۸	نمودار ۱-۳: انگاره ساختار روایت سیمپسون.....
۹۷	نمودار ۲-۳: انواع فرایندها.....
۱۲۳	نمودار ۳-۳: نحوه گسترش روایت لباو.....

فصل اول

کلیات پژوهش

۱-۱ مقدمه

هر چند مفهوم سبک از زمانهای دور همواره مد نظر ادیبان بوده است، اما سبک‌شناسی و رابطه آن با دانش زبان‌شناسی مربوط به قرن اخیر می‌باشد. امروزه سبک‌شناسی به عنوان یک زمینه تحقیقاتی بین رشته‌ای مطرح است. استفاده از زبان‌شناسی، نشانه‌شناسی، جامعه‌شناسی، روان‌شناسی و تاریخ در مطالعات جامع سبک‌شناختی ضروری به نظر می‌رسد. بنابراین برای دستیابی به اهداف سبک‌شناسی، باید به همه سطوح یک متن با استفاده از سایر علوم توجه نمود. حوزه بررسی سبک‌شناسی بسیار گسترده است. سبک‌شناسی را از یک منظر، دانشی می‌دانند که از مجموع جریان‌های سبک‌های مختلف یک زبان بحث می‌کند (بهار، ۱۳۸۶: و).

امروزه سبک‌شناسی علاوه بر استفاده از همه زمینه‌ها و علوم مختلف به شاخه‌ای تخصصی، در زبان‌شناسی تبدیل شده و مبنای علمی و عملی استوارتری یافته است (کارتر و سیمپسون، ۲۰۰۵: ۱۴). بنابراین سبک‌شناسی زمینه‌ای علمی است که هم بسیار گسترده است، هم بسیار پیچیده، ولی با پرهیز از پراکنده‌گویی و پیچیده کردن توصیف و با تلاش در جهت سامان‌مند کردن روش توصیف علمی می‌توان به دستاوردهای قابل توجهی در مطالعه ادبیات که یکی از برجسته‌ترین و وسیع‌ترین حوزه‌های کاربرد زبان است، دست یافت. به مدد رویکردهای مطرح در زبان‌شناسی می‌توان با معیارهای علمی به بررسی سبک‌شناختی آثار منشور پرداخت. سبک‌شناسی برای بررسی همه انواع متون، از قبیل متون علمی، حقوقی، سیاسی و غیره، کاربرد دارد اما بررسی متون ادبی یکی از مهمترین زمینه‌های سبک‌شناسی است.

فصل حاضر، به بیان ویژگی‌ها و اصول مورد نیاز یک تحقیق علمی، از قبیل طرح مسأله و بیان سئوالهای تحقیق، فرضیه‌ها، اهمیت و ضرورت موضوع تحقیق، اهداف و کاربردهای آن و روش‌شناسی تحقیق می‌پردازد.

۱-۲ بیان مسأله و هدف پژوهش

بسیاری از اوقات که سبک نویسنده یا شاعری را در بررسی اثر خاصی از او یا در بررسی مجموعه آثارش توصیف می‌کنند، سبک را مفهومی کیفی در نظر می‌گیرند، نه مفهومی کمی. این سخن به آن معناست که در بسیاری از موارد سبک نویسنده یا اثر، عمدتاً با کلماتی نظیر خوب، بد، یا متوسط توصیف می‌شود و تحلیل‌ها و توصیف‌هایی که درباره ویژگی‌های کمی یا عوامل شکل‌دهنده سبک بیان می‌گردد، در بسیاری از موارد پراکنده و فاقد نظام منسجم علمی است. موضوعی که در این رساله در کانون توجه قرار دارد، سبک داستانهای کوتاه^۱ در جایگاه مفهومی کمی و متشکل از عناصری قابل تجزیه و توصیف است.

بیش از پنجاه سال است که بسیاری از مفاهیم نظری و فنی سبک‌شناسی به حوزه زبان فارسی راه یافته‌اند و علاوه بر وجود درس سبک‌شناسی در بین دروس رشته زبان و ادبیات فارسی، این رشته، به طور علمی و دانشگاهی در ایران تدریس می‌شود. این علاقه و گرایش در میان عموم فرهیختگان و دانش‌آموختگان علوم انسانی، ادیبان و هنرمندان نیز گسترش فراوان یافته است، چنان که می‌بینیم کتابهایی با مضامین حوزه‌های سبک‌شناسی و نظریه‌های سبک‌شناختی در سالهای اخیر با استقبال روبرو شده و به چاپ‌های مکرر رسیده‌اند. مطالعات زبانشناختی ادبیات و سبک‌شناسی زبان‌شناختی، از حوزه‌هایی هستند که در ایران بسیار نوظاست. درباره سبک‌شناسی زبان‌شناختی متون ادبی، به جز تعداد اندکی کتاب و مقاله، تحقیقات چندانی انجام نشده است. نکته دیگر آنکه در مطالعات

---

^۱ - short story

سبک‌شناختی، گونه ادبی نثر و بویژه داستان کوتاه به اندازه نظم، مورد بررسی قرار نگرفته است و تحلیل و پژوهشهایی که بر روی آثار منشور زبان و ادبیات فارسی، صورت گرفته باشد، بسیار محدود و در برخی موارد خام و ابتدایی هستند. بنابراین هر پژوهشی که به طور علمی و دقیق به چنین مفاهیمی بپردازد، بی تردید در شرایط حاضر گامی ارزشمند خواهد بود.

نگارنده در این رساله، قصد دارد تا در چارچوب الگوی سبک‌شناسی روایت پُل سیمپسون^۱ (۲۰۰۴)، به بررسی سبک‌شناختی برخی از داستانهای کوتاه فارسی بپردازد. یکی از اهداف این پژوهش، برقراری ارتباط میان دو حوزه علمی و عملی سبک‌شناسی و سود بردن از ابزارهای موجود در زبان‌شناسی و نظریه‌های وابسته به آن در سبک‌شناسی داستانهای کوتاه فارسی است. ارائه رویکردی جامع‌تر، تأکید بر نقش زبان‌شناسی در این حوزه و نشان دادن برتریهای الگوی سیمپسون نسبت به دیدگاه‌های سنتی از دیگر اهداف این رساله است.

۱-۳ چارچوب نظری و پیشینه پژوهش

کثرت آثاری که در قالبهای ادبی منشور مانند رمان، داستان کوتاه، نمایشنامه، فیلمنامه و غیره منتشر می‌شوند، نشان می‌دهد که کاربرد نثر در حوزه ادبیات نیز افزایش یافته است. گسترش و اهمیت نثر و نثرنویسی در روزگار ما، سبب شده است که پژوهشگران علاقمند بیش از پیش به تحقیق درباره سرچشمه، رویکردها و سبکهای آن بپردازند و از رهگذر این تحقیقات، زمینه‌های لازم برای ارائه الگوها و نظریه‌های جدید فراهم آید.

سبک‌شناسی روایت، یکی از رویکردهایی است که در سبک‌شناسی مطرح است. سبک‌شناسی روایت ناظر بر شیوه و وسیله عمل روایت است. بدین معنی که با کاربرد عناصر و ابزارهای سبک‌شناختی، عمل روایت امکان پذیر می‌شود. سیمپسون (۲۰۰۴) در الگوی پیشنهادی خود برای

---

^۱ - Simpson